

AHMET İHSAN TOKGÖZ'ÜN DOĞU ASYA'YA SEYAHAT ROMANINDA YAPI

Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ¹

ÖZET

Edebi metinlerde, içinde yaşanılan dünyanın gerçekleri, sanatkârın zihin süzgecinden geçerek itibari dünyada vücut bulur. Anlatıcının düş dünyası, dili kullanma biçimi kurmaca dünyanın formunu/türünü de belirler. Mit, destan, efsane, şiir, hikâye ve roman kurgunun önemli türleridir. Bunların arasında imkânları en geniş olan roman, birçok farklı teknikle yazılabilir. Mektup, roman yazarının eserinde kullandığı yöntemlerden biridir. Edebi metinlerde anlatıcı tarafından olay örgüsüne yön verme, anlatımdaki akıcılığı, inandırıcılığı sağlama işlevini yüklenir. Mektup-romanların yanı sıra gezi yazıları da mektup tarzında düzenlenebilir. Şehir betimlemeleri, gelenek ve görenekler, bölgenin nüfus yapısı mektup aracılığı ile aktarılabilir.

Türk edebiyatının Batılılaşma çabaları sırasında önemli bir rol oynayan Ahmet İhsan Tokgöz dergicilik faaliyetleri ile ilgilenir. Servet-i Fünun dergisinde tefrika edilen Ülfet ve Haver başlıklı romanlarının yanı sıra gezi yazıları ve hatıraları da bulunur. Gezi yazıları arasında sıralanan Doğu Asya'ya Seyahat adlı metni ise gezi ve mektup türlerinden yararlanılarak kurgulanan bir romandır.

Çalışmada bu romanın kimliği hakkında bilgi verildikten sonra, eser isim-içerik, olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, zaman, mekân ve kişiler bağlamında değerlendirilecek.

Anahtar Kelimeler: Ahmet İhsan Tokgöz, roman, yapı inceleme

STRUCTURE EVALUATION IN THE NOVEL "TRAVELING TO EAST ASIA" BY AHMET İHSAN TOKGÖZ

ABSTRACT

In literary texts, the realities of the world in which we live are embodied in the fiction world through the artist's mind filter. The narrator's dream world, the way he uses language, also determines the form / genre of the fictional world. Myth, epic, legend, poetry, story and novel are important types of fiction. novel can be written in many different techniques. The letter is one of the methods used by the novelist in his work. the letter is loaded by the narrator to direct the plot, to provide fluency and credibility. In addition to letter-novels, travel writings can also be arranged in letter style. City descriptions, traditions and customs, the population structure of the region can be conveyed by letter.

Ahmet İhsan Tokgöz, who played an important role during the Westernization efforts of Turkish literature, is interested in journalism activities. His novels titled Ülfet and Haver are serialized in Servet-i Fünun magazine, as well as travel writings and memories. Among the travel writings, the text titled-Traveling to East Asia is a novel constructed by using travel and letter types.

In this study, after giving information about the identity of this novel, will be evaluated in terms of name-content, plot, point of view and narrator, time, place and people.

Keywords: Ahmet İhsan Tokgöz, novel, structure analysis

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, elif.oksuz@hotmail.com

GİRİŞ

Edebi metinler, anlatıcının düş dünyası ve dili kullanma biçimi ile inşa ettiği kurmaca dünyalardır. Bu dünyayı birçok farklı teknikle süsleyebilir. Mektup türü, yazarının eserinde kullandığı yöntemlerden biridir. Mektup, kelime anlamı olarak “bir şey haber vermek, sormak istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name” (Türkçe Sözlük: 1364) demektir. Karşılıklı görüşme imkânının bulunmadığı durumlarda haberleşme, bilgi alışverişi, tebrik, mazeret gibi iletişim amaçlı yazılan bu metinler, zamanla düşünsel ve duygusal durumların aktarımı işlevini yüklenerek farklı bir kimlik kazanır. Kişisel sorunların ya da sevinçlerin anlatıldığı bu tür, uzak yerlere gidenlerin orada gördüklerini anlatması nedeniyle gönderici ile alıcı arasında sosyal bağlantıyı kurarak sosyal ihtiyaçları karşılar. “Yazarın bir ruh halini, herhangi bir hadise karşısındaki reaksiyonunu, çeşitli izlenim ve düşüncelerini yaşanıldığı anda ifade edilmiş olmaları, araya büyük bir zaman mesafesi girmemiş bulunması bakımından daha sadakatle” (Çetin 2012: 247) aktaran mektupların kendine özgü biçim ve biçem kuralları vardır. Edebi metinlerde anlatıcı tarafından olay örgüsüne yön verme, anlatımdaki akıcılığı, inandırıcılığı sağlama bağlamında anlatım tekniği olarak da kullanılır. “Mektup tekniği roman türünde genellikle iki şekilde kullanılır: Biri romanın müstakil ve peşpeşe gelen mektuplarla şekillenmesidir. Diğeri ise tekniğin roman genelinde ve gerektiğinde kullanılmasıdır.” (Tekin 2006: 227). Birinci kullanımı tercihte mektup-roman adı verilen tür doğar. Bu durumda I. tekil şahsın bakış açısından karakterlerin duyguları, düşünceleri farklı bir anlatıcıya ihtiyaç duyulmaksızın doğrudan anlatılır. Anlatı kişilerinin iç dünyalarının, monolog ve diyaloglarının doğrudan verilmesi nedeniyle okur tarafından daha samimi ve inandırıcı olarak nitelenen bu metinler, iki ya da daha fazla kişi arasındaki duygu veya bilgi aktarımını sağlar. Bu aktarımı “1.İletişim-dışa açılma aracı, 2. İç monolog, 3. Gerçeğin farklı görünümünü ortaya koyan bir araç 4. Eğitici araç” (Kefeli 2002: 169) işlevleriyle yerine getirir.

Olayların değişik bakış açılarından yorumlandığı ve gerçeğin farklı görünümünün sunulduğu mektup-romanlarda bazen yazılanlara cevaben gönderilenlere de yer verilir. “Tek bir anlatıcı tarafından bir sevgiliye veya sırdaşa yazılan” (aktaran Kılıçkaya 2015: 239) monofonik mektuplarda ise, alınan mektup/ muhatabın yazdıkları eserde tam olarak bulunmaz. Yeni yazılan mektupta muhatabın sesi, istekleri, duygu ve düşünceleri, yazan kişi tarafından diyalog ya da alıntı şeklinde kurguya taşınır. Zorunlu bir muhatap ihtiyacının ön görüldüğü bu teknikte, yazılan kişinin sesi doğrudan duyulmaz.

Mektup-romanların yanı sıra gezi yazılarının mektup tarzında düzenlenen örnekleri de bulunur. Cenap Şahabettin'in *Avrupa Mektupları* ve Ahmet Rasim'in *Romanya Mektupları* adlı eserleri bu yöntemle oluşturulan eserlerdir. Gezi yazılarında “gezilen çevrelerin dar ve geniş manzaraları, şehirlerin iç ve dış tasvirleri, milletlerin yaşayışları, kılık kıyafetleri, töre, adet ve gelenekleri, hukuk düzenleri, ahlak, refah, iş durumları anlatılır. Bilhassa gözle görülmüş dayanan bilgiler verildiği ölçüde, seyahat eserini okuyanlar, anlatılan bölgeleri görmüş, oradaki insanlar arasında olmuş gibi olurlar. Kendi bakışları ile görüp gezemeyecekleri şeyleri bile ayrı bir üslup derinliği içinde ve yazarın ileri dikkati sayesinde kavramış bulunurlar” (Kabaklı 1994: 499). Dolayısıyla en temel

özelliği gerçekten yapılan bir seyahate bağlı olan ve gerçekliğin kurgunun önüne geçtiği bu metinler, insanların yolculuk esnasında dikkat etmeleri gereken noktaları vurgulaması bakımından dikkate değerdir. Yolculuk sırasındaki yaşantıya ve izlenime dayalı şekilde düzenlenen gezi yazısı, insanların bulunduğu çevrenin dışına çıkması ile farklı kültürlerle ve yaşantılarla tanışma ihtiyacını giderdiği bir eylemin ürünüdür. “Zengin bir bilgi ve bilinç donanımına sahip olan gezgin, kendi kültürüyle, tarihiyle, coğrafyasıyla, toplumu ve devletiyle gezi alanı arasında karşılaştırma imkânına sahip olacaktır” (Çetin 2012: 165). Dolayısıyla bu tür gezgin/seyyah aracılığı ile okuyucuya gidemediği yerler hakkında bilgi sahibi olma, gitse bile daha önce dikkat etmediği mekânları ve durumları bu bakış açısından izleyerek yeniden değerlendirme, karşılaştırma imkânı sunar.

Yazar, anlatıcı ve seyyahın aynı kimlikte toplandığı ve tek kişi olduğu gezi yazılarında çoğu zaman halka değil, dost/ yakın arkadaş gibi şahıslara hitap edilir. Eser, seyyahın yola çıkmasıyla başlar; başladığı yere geri dönmesiyle son bulur. Anlatıcının hatıralarını barındırmasına rağmen bu eserlerde öncelik anılar, kişiler değil; gezilen coğrafyanın doğal nitelikleri, tarihi eserler, arkeolojik buluntular, insanların yaşam biçimi, kültürel değerleri, geçim kaynakları gibi verilerdir. Bu bakımdan gerçeğe dayanmadığı ve kurgu olmadığı sürece coğrafya, tarih ve sosyoloji bilimlerine kaynaklık edecek niteliklere sahiptir. Dili kullanma biçimindeki sadelik ve ifade güzelliği nedeniyle edebi tür olarak sınıflanan gezi yazıları, anlatıcı, olay örgüsü, mekân, zaman, kişi/ler gibi yapı unsurlarında kurgusallığın öncelendiği hikâye ve romandan ayrılır.

1. AHMET İHSAN TOKGÖZ'ÜN DOĞU ASYA'YA SEYAHAT ROMANINDA YAPI

1.1. Eserin Kimliği

Türk edebiyatının Batılılaşma çabaları sırasında önemli bir rol oynayan Ahmet İhsan Tokgöz, mülkiye öğrencisi iken tercüme ve telif eserler yazmaya başlar. İlk roman tercümesini yaptığı beşinci sınıftan itibaren okulda “Mütercim İhsan” olarak tanınır. Bu durumu kendisi “(Vagabond) ismindeki bir romanı ‘Bir Serseri’ unvan ile mektep tatilinde tercüme etmiş ve Bayazıt’ta tramvayın durduğu yerde dükkânı olan Asır kütüphanesi sahibi ‘Tabii Gayyur’ diye şöhretli Kirkor Ef. eliyle bastırıp ortaya çıkarmıştım.” (aktaran Kılıçkaya, 2008: 10) şeklinde anlatır. Aynı yıllarda Ahmet Mithat Efendi ile tanışan Ahmet İhsan, Mülkiye Mektebi’nden mezun olduktan sonra Hariciye tercüme kaleminde Fransızca mütercimi görevini üstlenir. 1887’de iken edebiyat, fen, biyografi, gezi yazısı, roman gibi konulara ağırlık verilen Umran dergisini çıkarır. Burada yayımlanan yazılar hakkında jurnaller verilince o dönemdeki diğer dergiler gibi Umran da 1888’de 29. sayısında kapatılır.

Yeni bir dergi çıkarmak isteyen fakat yaşının küçüklüğü sebebiyle buna resmi olarak izin alamayan Ahmet İhsan, Nikolaides Efendi’nin Servet gazetesinin eki olarak Servet-i Fünun’u çıkarmaya başlar. Türk matbaacılığına Batı tekniklerini aktarmak için uğraşır; Türk matbaacılığına havagazı motorunu getirmek gibi önemli katkılarda bulunur. Servet-i Fünun’un edebî dergiye dönüşmesinde büyük emeği olan Tefik Fikret’i yazı ve düzeltme işlerinin başına getirir. Meşrutiyet’in ilanı ve Servet-i Fünun sanatçılarının dağılmasından sonra günlük olaylara yer verilen dergi, zaptiye nazırı aleyhindeki olayların dergide yayımlanmasıyla siyasi bir hüviyet kazanır. 31 Mart

vakasının yaşandığı süreçte kapatılır, kısa bir süre sonra tekrar açılır ve bu siyasi misyonuna devam eder. Bu dönemde Ahmet İhsan öğretmenlik mesleğine dönme kararı alarak dergiyi bırakır.

Yaşamının önemli bir kısmında dergicilik faaliyetleri ile ilgilenen Ahmet İhsan'ın Servet-i Fünun dergisinde tefrika edilen *Ülfet* ve *Haver* başlıklı romanları; *Asya-yı Şarkıye Seyahat*, *Avrupa'da Ne Gördüm*, *Altı Hafta Nil'de Seyahat*, *Tuna'da Bir Hafta*, *Tirol Cephesinde Ateş Hattında* başlıklı geziyazıları; *Matbuat Hatıralarım I* ve *Matbuat Hatıralarım II* başlıklı anı eserleri vardır. Yazarın gezi türü eserleri arasında sıralanan *Doğu Asya'ya Seyahat* (*Asya-yı Şarkıye Seyahat*) adlı metin, gezi ve mektup türlerinden yararlanılarak kurgulanan bir romandır. Bu eser yaşanmakta olan olayların anlatıldığı “gerçeği müdahalesiz ifade eden mektuplar” (Kefeli 2002: 40) grubuna dâhil edilebilir. Eserin iç kapağında “*İstanbul: Âlem Matbaası-Ahmet İhsan ve Şürekâsı-Babiali civarında Ebussuud Caddesi'nde Numara: 54 Sene 1307 (1891)*” yazılıdır. Bu bilgilerin romanın ilk basım yeri ve tarihi hakkında bilgi verir. Eserin yine iç kapağında bulunan “*Bir Türk seyyahın İstanbul'dan hareketle Maşrik-ı Asya'ya vuku bulan seyahatinde olan müşahadatını hâvî mektuplardan müteşekkil latif bir seyahatnamedir. Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla tab' olunmuştur.*” ibaresi gerçek bir seyahatname gibi algılanmasının sebebidir. Ancak metnin “ifade” kısmında yer alan açıklama gerçekleşmiş bir seyahatin değil kurgulanmış bir gezinin sunulduğunu gösterir:

“Üç sene mukaddem neşrettiğim 'Umran' risalesinde killet-i bidâ'aya [paramın azlığına] bakmayarak; kaarilerime [okuyucularım] fikr-i seyahat vermek üzere bir seyyah-ı muhayyel [hayali gezgin] farz ile Maşrik-ı Aksa'ya [Uzakdoğu'ya] doğru yola çıkar dedim. En müntehap [seçkin] seyahatnameleri tedkik ederek meydana getirdiğim mezkur risalede kısmen münderiç bulunan seyahat mektuplarını bu defa bir de kitap şeklinde enzar-ı kariine [okuyucuların nazarlarına] arz eyliyorum. Muhayyel seyyahımız 'Kamî'nin kaleminden çıkan mektuplar umarım ki asar-ı hakiraneme [naçiz eserlerime] ihale-i nazar-ı rağbeti diriğ buyurmayan [ilgi gösteren] erbab-ı kıraatın [okuyucuların] şeref-i mütalaasına mazhar olur” (s. 29-30).

Umran dergisinde tefrika edilen daha sonra kitap haline getirilen eserde, seçtiği seyahatnameleri inceleyerek edinilen bilgiler kurgusal bir kişi olan Seyyah Kami aracılığıyla aktarılır. Seyahat türünün Avrupa'da önemli olduğunu, coğrafya bilgisinin yaşanan dünya hakkında mükemmel bilgiler verse de gezme işinin yerini tutmadığını düşünerek gezi yazısının temel özellikleri arasında yer alan anlatılan yerlere gerçekten gidilmesi ve anlatıcının seyyahın kendisi olması durumu bu şekilde aşılmaya çalışılır. Gerçekliği artırmak için romanın “ifade” kısmında yer alan Umran risalesinde okurlara seyahat hakkında bilgi vermek için Kami'yi Uzakdoğu'ya doğru yola çıkarır. Ancak gerçek bir seyahatnamede anlatıcı başladığı yere dönmek zorundadır. Bu eserin son mektubu ise, Sibiry'a'dan yazılır. Böylece seyahatin sadece Asya-yı Şarki kısmı tamamlanır:

“Sibiry'a'dan yazdığım şu on yedinci mektup seyahatimin Asya-yı Şarki kısmına hatime olmuş, mekatib-i seyahatimden [seyahat mektuplarımdan] müteşekkil ciltlerinbirincisini teşkil eylemiştir. Böylece Asya-yı Şarki, seyahati bitti. İnşallah Japonya'dan olacak müşahadatımı müş'ir [bildiren]

yazacağım kısm-ı cedide [yeni kısımda] ki "Maşrik-ı Aksa'da Seyahat" unvanı altında olacaktır.

Kariben başlarım. Baki...

İntiha

İhtar: Maşrik-ı Aksa'da Seyahat unvanlı eser dahi ilerde neşredilecektir" (s. 112).

Seyahatin Maşrik-ı Aksa'ya (Uzakdoğu'ya) yolculukla devam edeceği bildirilir. Ve roman kapsamında başlama noktasına geri dönülmez; başkişi Seyyah Kami'nin yolculuğu yarım bırakılır.

Bu çalışmada Bilge Kültür Sanat Yayınlarından 2017 yılında çıkan eserin birinci baskısı kullanıldı. Bu yayınevine ait başka bir baskısı olmayan eserin Kenan Karabulut tarafından Osmanlıca aslından Latin harflerine aktarılarak 2018 yılında Pales Yayıncılık tarafından çıkarılan başka bir baskısı daha bulunur.

1.2. İsim-İçerik İlişkisi

Eserlerin adı içerik düzleminde yapıtların kapısıdır. Okurun metinle ilgili yargıları onu henüz okumadan isim/başlık aracılığıyla şekillenir. "Konu ve mesaj merkezli ironik, sembolik, imgesel tercihinin sonucudur" (Eliuz, 2014: 176). Dolayısıyla sanatkâr, ürünlerine ad verirken içerikle ilgili ipuçlarını doğrudan ya da imgesel düzlemde aktaran kelimeleri seçer. Ahmet İhsan Tokgöz *Doğu Asya'ya Seyahat* romanını gezi yazısı formunda düzenler. İstanbul'dan başlayıp Doğu Asya'ya doğru yapılan ve Sibiry'a'ya kadar gerçekleştirdiği seyahati anlatır. Bu bakımdan eserin ismi ile içeriği arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.

1.3. Olay Örgüsü

Olay örgüsü edebi metinlerdeki vakanın sebep-sonuç ilişkisi bağlamında anlatılmasıdır. "Metin halkalarının birbirine bağlanışını ve onlardan meydana gelen metinlerde vak'anın arz ettiği hususiyetleri dikkate alarak anlatma esasına bağlı edebi nevilerde karşılaş[ılan] vak'aları söyle gruplandırmak mümkün:

- 1.Vak'a tek bir zincir halinde nakledilir.
- 2.Eserin vakası iki veya daha fazla vak'a zincirinden meydana gelir. (...)
- 3.Bir vak'a bir başka vak'a içine yerleştirilerek sunulur" (Tekin 2006: 65-66).

Doğu Asya'ya Seyahat romanında olaylar birbirine bağlı tek bir zincir halinde ilerler. Yazarın biri ifade, on yedisi mektup olmak üzere on sekiz bölüm halinde düzenlediği roman, zincir halkalarındaki önemli kırılma noktaları dikkate alındığında üç bölüm halinde incelenebilir.

I. Bölüm

-Müdahil anlatıcının okuyucularına bir seyahat fikri vermek üzere hayali bir gezgini Uzakdoğu'ya yolculuğa çıkardığını ifade etmesi

II. Bölüm

-Başkişi Seyyah Kami'nin, Baba Feyzi ile birlikte vapurla İstanbul'dan Japonya'ya doğru hareket etmesi; ancak Kalküta'ya kadar olan yerleri daha önce gördüğü için Sibiryaya yolunu tercih etmesi; yolculuğun başlaması

-Kami'nin, Moskova, Kazan, Perm, Ekaterinburg, Tyumen, Tobolsk, Kazan, Krasnoyarsk, İrkutsk, Vranka-Odinsk, Çita, Stretensk, Blavsçinsk, Kabarovka, Kamen-Rybolov ve Vladivostok'tan yazdığı mektuplarla burada gördüğü yerleri coğrafi ve kültürel özellikleriyle tanıtmaya çalışması

III. Bölüm

-Anlatıcının, Sibiryadan yazdığı son mektupla seyahatin Doğu Asya kısmının tamamlandığını ve Maşrik-ı Aksa'da Seyahat başlıklı eseri yazacağını haber vermesi

1.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatma esasına dayalı metinlerde öyküyü "kimin" anlattığı ve "nereden, nasıl" anlattığı sorularına verilen cevap anlatının anlatıcısını ve bakış açısını belirler. Anlatıcı, anlatıyı nakleden kişidir. Bakış açısı ise anlatıcının olayları hangi konumdan aktardığıyla ilgilidir. Edebi eserlerde kahraman (ben), tanık (müşahit), Tanrısal (hâkim) ve karma (çoğul) olmak üzere dört çeşit bakış açısı ve anlatıcı vardır.

Doğu Asya'ya Seyahat, biçim ve içerik bağlamında mektup ve gezi yazısı türlerinden yararlanılarak kahraman (ben) bakış açısı ve anlatıcı ile kurgulanır. I. tekil şahıs anlatıcı konumundaki başkişi Seyyah Kami'nin mektuplarından oluşan ve "*Dersaadet'ten hareketimin tamam dokuzuncu günü Moskova kasabasına muvasalat ettim*" (s.31) cümlesi ile başlayan eser, ilk mektuptan itibaren bütün mektupların anlatıcının aynı konumdan yazması ile düzenlenir. Romana eklenen "İfade" başlıklı bölüm başta olmak üzere yazar, esere zaman zaman müdahale eder. Bu durum anlatıcının muhatabı/mektubu yazdığı kişi hakkında bazı belirsizliklere sebep olur. Eserin başlarındaki "*Vapurda veda ederek avdetinizden sonra ancak üç beş dakika mürur etmemiş idi ki; demir almayı ilan eden zincir gırtlısı işitildi.*" (s.32) ve sonlarındaki "*ilk mektubuma cevap olarak irsal buyurduğunuz lütuf-nameyi aldım.*" (s.86) ifadeleri muhatabın muayyen, daha önceden tanınan bir şahıs olduğunu işaret eder. Ancak "*geçen mektubumu nazar-ı im'an-ı mütalaadan [düşünerek dikkatli bakışlardan geçiren] muhterem kariler [okuyucular] Blagoveşçenk'e vapurla nasıl vasil olduğumu elbette benim kadar agâh olmuşlardır.*" (s.94) cümleleriyle yazarın da müdahalesi sonucu anlatıcı devreden çıkarak mektupların bir okuyucu kitlesine yazıldığı, kurgu olduğu vurgulanmaya çalışılır.

1.5. Zaman

Edebi metinlerde zaman, öykünün geçtiği zamanı işaret eden öykü zamanı; anlatıcının olayları okuyucuya naklettiği öyküleme zamanı; yazarın eseri kaleme aldığı yazma zamanı; eserin üzerine inşa edildiği sosyal zaman; anlatı kişilerinin psikolojilerine göre şekillenen tinsel zaman olmak üzere farklı kategorilerde görüntülenir.

Yazılma zamanı 1307 olan romanın öykü zamanı Moskova'dan 19 Mayıs 1303'te (31 Mayıs 1887) yazılan ilk mektupla başlayıp Vladivostok'tan gönderilen 3 Ağustos 1303 (15 Ağustos 1887) tarihli mektupla son bulur. Dolayısıyla öykü zamanı yaklaşık üç aylık süreyi kapsar. Olaylar yaşandıktan sonra kaleme alındığı için romanın genelinde öykü zamanı öyküleme zamanından önce gelir:

"Ferdası gün Baba Feyzi, dediğim doktorla beraber çarşıya çıkarak şeker, çay, peksimet, çikolata, pastırma ve sardalye gibi bazı levazımatı tedarik eyledi. Çarşı halkını peh kabîh [çirkin] gördüm. Zira en adi bir hesabı bile zihnen yapamayarak dükkânda mevcut olan bir nevi alete müracaat ediyorlar" (s.72).

Eserde mektup tarihleri ve anlatıcının öykü zamanı kısaltma niyetine bağlı olarak özetleme tekniğine başvurduğu "dört gün dört gece araba içinde bulunmak bizi hakikaten yormuş idi. O gece derin bir uyku çektik. Sabahleyin taam için yine otelin matbahına müracaata lüzum görmedim" (s. 70) örneğinde olduğu gibi zamanla ilgili "akşam, sabah, gece yarısı vb. " genel ve muğlak ifadelerin dışında "Moskova'ya muvasalatımın üçüncü günü sabahleyin saat üçte şimendifere bindim" (s.35), "saat de on buçuk" (s.32), "Dersaadetten hareketimden 21 gün sonra İrkutsk'a muvasalat eyledik ki; Krasnoyarsk'a olan 1077 kilometre yani 1010 verstlik mesafeyi altı gün ve altı gecede kat' eylemiş olduk" (s.75) gibi zamanla ilgili net bilgilere de yer verilir. Bu ifadeler metnin inandırıcılığını arttıran bir fonksiyon üstlenir. Sürekli hareket halinde olan Kami ve Baba Feyzi için benzer yerleri görmek ve rahat olmayan koşullarda yolculuk yapmak Seyyah Kami için bunaltıcı ve ruhu sıkı bir süreçtir:

"Şurasını itiraf etmeye mecburum ki, iki ay imtidad eden Sibiryâ seyahati artık beni usandırdı. Biraz tebdil-i mevki etmek istiyorum. Her ne kadar ömrümde buradaki gibi vücutça rahat bulunmadıysam da yalnızlık, Rusların her münasebetsizliği tabii bularak soğuk davranmaları, hele şu son günlerdeki rahatsızlıkfena halde ruhumu sıkı" (s.110).

Romanda yolculuk boyunca yeni yerler görmenin verdiği heyecana rastlanmaz. Seyyah Kami ve Baba Feyzi için bu yolculuk genel olarak rahatlatıcı ve dinginlik verici nitelik taşımaz.

1.6. Mekân

Edebi eserde mekân olayların geçtiği ve içinde yaşanılan çevredir. Olayları, nesnelere ve insanı kuşatan mekân onun ontolojik sınırlarını varlık ile yokluk arasındaki ayrımını yansıtan bir fonksiyon üstlenir. Mekân çevresel ve olgusal olmak üzere temelde iki kategoride incelenebilir. Fiziksel/çevresel mekânlar sadece olayların geçtiği yerdir. Esere işlevsel katkıları yüzeyseldir. Olgusal mekânlar ise insan-mekân diyalektiğini, insan-toplum ilişkisini açıklaması yönüyle önem arz edip "kurucu bir değer olarak üzerindeki etkiler, onları tinsel doğuş ve oluşlara hazırlar[lar]" (Korkmaz 2015: 79). Toplumsal bir varlık halindeki insan kimlik kazandığı mekânda ya onunla özdeşleşir ya da yabancı kalır, ötekileşir.

Doğu Asya'ya Seyahat romanında gezi türünden yararlanılması sebebiyle Seyyah Kami birçok şehir gezer, gittiği yerler hakkında çeşitli bilgiler verir. Eser, İstanbul'dan Moskova'ya gidişle başlar. Doğu Asya'ya aslında Süveyş Kanalı yoluyla kolaylıkla gidilebileceğini belirten anlatıcı daha önce Kalküta'ya kadar olan yerleri gördüğü için

Sibirya yoluyla Japonya'ya geçmeyi tercih eder (s.31). Yolculuğunda her bir mektupta en az birkaç şehir, kasaba, köy ya da nehirden bahseder. Gezi yazılarında gidilen yerlerin kültürel ve coğrafi özelliklerine yer verilmesine rağmen Seyyah Kami gittiği yerleri, gördüklerini yüzeysel aktarır. Dolayısıyla bu mekânların büyük bir kısmı fiziksel mekân olma özelliğinin dışında önem arz etmezler. Birinci mektupta Kami, hareket noktası olan İstanbul'u, tarifi imkânsız çeşitli güzellikleri (s.32) barındıran bir yer olarak tanıtır. İstanbul'dan iki gün süren yolculuk neticesinde ulaştıkları Odesa'da bir gün kalır. Başkişi, yüz binden fazla nüfusu olan bu şehirde mükemmel bir üniversitenin, okulların, kütüphanelerin ve Doğu Dilleri okullarının bulunduğunu; sabun, bira ve çorap ihracatı yapıldığı için de ticaretin geliştiğini söyler (s.33).

Kazan'dan yazılan ikinci mektupta Rusya'nın başkenti *Moskova* anlatılır. Anlatıcı, bu şehrin nüfusundan ve coğrafi konumundan bahsettikten sonra birçok okulu, kütüphanesi ve müzesi olduğunu belirtir; ancak bunlar hakkında detaylı bilgi vermez. Kami'ye göre Moskova'nın büyük binaların hepsinde bulunan yeşil ve yıldızlı kubbeler şehrin manzarasına güzellik katar. Fakat bu binalar terk edilmiş olduğundan kısa zamanda yıkılabileceği kanısına varan Kami, Moskova'nın Arz Mahallesi, Beyaz Mahalle, Çin Mahallesi ve Çar Mahallesi olmak üzere dört büyük mahalleye bölündüğünü aktarır. Havanın soğukluğu ve günlerin uzunluğundan bahsederek *Nijni Novgorod* kasabasına geçer. Bu kasaba Petersburg yakınlarındaki Ladoga Gölü'nden çıkarak Hazar Denizi'ne dökülen ve Avrupa'nın en büyük nehirlerinden olan Volga Nehri'nin bir kolu üzerindedir. Kasabanın adı Rusçada "*Alçak Yenişehir*" (s.36) anlamına gelir. Anlatıcı burayı şu şekilde tasvir eder:

"Evvvela gayr-i mahdud bir ufuk görüyorsunuz, garbında ve Uka'nın sol sahilinde bulunan tarlalar kâmilene nehrin sularıyla mestur [örtülmüş] bulunuyor. Suyun sathında yalnız yüksek ebniyelerin damları görünüyor. Zira bulunduğum mevsimde suların yüksekliği hadd-i azamisini ahzetmişti. Dediklerine bakılırsa on beş senedir bu kadar ziyadesi olmamıştır. Yaz mevsiminde şehrin iki sahilini yekdiğerine 1375 metre tülünde [uzunluğunda] sac bir köprü raptedermiş. Şimalinde birçok vasi arazi ve Volga'nın taşan sularıyla dolarak bir göl haline girmiş. Bu gölün rıhtımı önünde görülen birçok vapur ve gemiler Nijni Novgorod'a bir liman halini veriyor. Kasabanın şu kısmı pek hoşuma gitti. Lakin şimal tarafında iskelenin karşısından biraz ilerlendi mi murdar [kirlili] ve gayet dar sokaklar geçilmez bir haldedir" (s.36).

Bu şehirde Kazan'a giderken bindiği vapur "*her taraf dolmuş, umumiyet üzere sigaralar, çubuklar içip gece yarısına kadar işret ederek curcuna koparıyorlar. Güç bela yatacak bir köşe bulabildim.*" (s.37) diyen seyyahı rahatsız eder. Dolayısıyla fiziksel anlamda kapalı olan vapurun olgusal değeri de kapalıdır.

Perm'den yazılan üçüncü mektupta Kazan anlatılır. Büyük bir ovanın kenarındaki tepede yer alan Kazan'ı "*Şimdi görenler ise gölün ortasında bir ada zannederler. Zira Volga ve Zanka'nın suları yekdiğere munzam olarak coş[ar]" (s.38) şeklinde anlatır. Kazan'ın ele geçirilmesinden sonra inşa edilen kaleden; kremlin adı verilen büyük binalardan ve Kazan'ın üstü kapalı çarşılarından bahseder. Halkın kurutulmuş çiğ balık yemesine şaşırın Seyyah Kami ve Baba Feyzi burasını Avrupa'nın diğer şehirlerinden farklı bulurlar. Şehirde cami ve Müslüman halkı görmek onları heyecanlandırır. Yüz bini aşkın nüfusu olan Kazan halkının yaklaşık on bini Tatar, Müslümandır.*

Ruslarla birlikte yaşayan Müslümanların ticaretle uğraştığını ya da amelelik yaptığını; kadınların renkli uzun elbiseler giyip başlarını şal, yüzlerini tül ile örttüğünü; erkek kıyafetlerinin ise kalpak, şalvar ve cepken olduğunu söyler. Şehrin en güzel binası ona göre seksen bin ciltten fazla kitaplı kütüphanesi, beş yüzden fazla öğrencisi bulunan, kız öğrenci sayısı yaklaşık elli adet olan üniversitedir. Seyyah Kami Petersburg ve Moskova'da gazino ve kahvenin azlığı nedeniyle Baba Feyzi ile dinlenecek yer bulamadıklarını dile getirir. Kazan'daki basını geri kalmış bulan Kami, Volga ve Kama gazetelerinin siyasetten ziyade ticaretten ve edebiyattan bahsettiğini işaret eder. Kazan'ın yemeklerinden ve yeme adabı da metinde aktarılır:

“Evvel emirde Zakuska ki her taamda bunun vücudu şarttır. Ha! Zakuska'nın ne olduğunu izah edeyim. Uzunca bir tepsi üzerinde birtakım tabaklar dizilmiştir. Bu tabaklar sucuk, pastırma, sövüş, muhtelif nev havyar, kuru veya tozlu balıklar, taze yemişler, lahana veyahut hıyarın sirkeli turşusu, kurabiyeler, hazır löp yumurta, tereyağı, peynirler ve saire mevdudur. Taama başlar başlamaz bir kadeh votka denilen rakıdan içilecek, üzerine meze makamında ta'dat ettiklerimizden [saydıklarımızdan] yenecektir. (...)Siyah setreli beyaz boyunbağlı Tatar garsonu bize havyar, yumurta ile başevinya denilen bir nevi çorba getirdi. Çorba muhtelif sebzevattan ve balıktan mürekkeptir. Et suyu makamında kavas kaim oluyor ki onun içinde büyük yağ parçaları bulunuyordu” (s.40).

Ekaterinburg'dan yazılan dördüncü mektupta Perm kasabası hakkında bilgi verilir. Dar sokakları ve alçak evleri bulunan bu yerde anlatı kişilerinin kaldıkları otelin bakımsızlığından hareketle doğuya gittikçe karşlarına daha bakımsız mekânların çıkacağını düşünürler. Buradaki otelin en iyi odasında kaldıkları halde odada yataklı bir kerevetten başka eşyanın; şilteden ibaret olan yatakta yorgan ve yastığın yokluğundan da şikâyet eder.

Ekaterinburg'a geldiklerinde Rusçadan başka bir dilin konuşulmadığı Amerika otelinde kalırlar. Dolayısıyla diğer insanlarla ne Türkçe ne de Fransızca anlaşabildikleri bu mekân onlar için dar ve kapalı nitelikler taşır. Ancak burada Rusların memleketlerine düşkünlüklerine şahit olurlar. Madenleriyle ünlü olan Ekaterinburg'da sokaklar geniş, evler düzenlidir. Kami burasının okullarını da mükemmel (s.48)bulur.

Tyumen'den yazılan beşinci mektupta Sibiry'a gelinir ve Sibiry'nın merkezi olan Omsk'un ülkeyi dört vilayete böldüğü belirtilir. Sibiry halkının alışkanlıklarından bahsedilir: *“Hayvanları tebdil ve çay içmek için nazil olduğumuz haneler içlerine girilir şey değil. Zira pencere açmak Sibiryalıların âdeti olmadığından boğulmak pek kolaydır” (s.54).* Bu durum Kami ve Baba Feyzi'nin gittikleri yerleri içtenlik mekânına dönüştürmelerine engel olur.

Altıncı mektup Tobolsk'tan yazılır. Kami ve Baba Feyzi'nin Tyumen'de kaldıkları oteldeki *“şilteler, örtüler delik deşiktir. Masa ve sandalyelerin çoğu kırıktır” (s. 56).* 2000 nüfuslu, ticaret yapılan Tyumen'de bu şekilde bir otelde kaldıklarından ilerde nasıl mekânlarla karşılaşacağı hususunda endişelidir. Şehirde çok sayıda yangın meydana geldiği için binaların içinde sigara içmek kesinlikle yasaktır. Burada bir gün kalan anlatıcı sıkılır.

Yedinci ve ikinci mektubun yazılış tarihleri ve yerleri aynıdır. İkisi de 19 Mayıs 1303 tarihinde Kazan'dan yazılır. Volga ve İrtiş nehrinin kıyıları; ormanın kenarındaki Samarova köyünde yaşayan insanların balık ve nakliye ticaretiyle meşgul olduğu anlatılır.

Krasnoyarsk'tan yazılan sekizinci mektupta Sibiry'a'daki üç çeşit müsaade-namelerden bahsedilir. Birincisi "tatarlara (postacılar) mahsus ise de bazı memuriyet-i fevkalade ve mühimme ile izam olunanlara" (s.68) verilir. İkincisi resmi müsaade-namedir. Bunlar da "memurin-i mülkiye ve askeriyeye mahsus[tur]" (s.68). Üçüncüsü adi müsaade-namedir. İrkutsk'tan yazılan dokuzuncu mektupta Krasnoyarsk'taki çarşı halkını kabalığı ve nehirlerin üzerinde köprü bulunmadığı anlatılır.

Onuncu mektup Vrakna-Odinsk'ten yazılır. Mektupta Cesim Baykal gölü tasviri yer alır. "Baykal Asya'nın en geniş göllerinden biridir. Yenisey, Lema, Amur nehirlerinin sath-ı mailleri [dağ yamaçları] arasında şimal-i şarkiden [kuzeydoğudan] cenub-i garbiye [güneybatıya] doğru yayılmıştır" (s.78). 35 bin kilometrekare olan gölün, Cenevre gölünden 60 kat daha büyük olduğu; kış mevsiminde kasım ayında buzlandığı ve buzların mayıs ayında çözüldüğü aktarılır.

Çita'dan yazılan on birinci mektupta Baykal Gölü ile Amur Nehri arasında yer alan Trans-Baykalı denilen bölgeden bahsedilir. Bölgede nüfusun üçte birini oluşturan Buryatlar'ın Mongol, Çin, Mançu dillerinden karışık bir dil konuştuğu; büyük bir kısmının Buda mezhebine bağlı olduğu; koyun ve öküz sürülerinin bulunduğu; ahşap evlerde oturup eski adetlerini korudukları; çayı çok sevdikleri; ama önce çayı kaynatıp sonra içine tuz, un, yağ ilave ederek yaptıkları demleme usullerinin Ruslarinkiyle uyuşmadığı anlatılır.

Seyahatnamenin özelliklerini de barındıracak şekilde bu mektupta gidilen yerde halkın yaşayışı, günlük hayatı, giyim-kuşamı, geçim kaynakları hakkında da bilgi verilir. Erkeklerin işlemeli veya kemerli mavi uzun elbise giyişi; saçlarını Çinliler gibi uzatışı; kadınların gür saçlarını üç kısma ayırıp her kısmın arasına mercan, mücevher, altın, gümüş gibi değerli eşyalar takışı; saçın bir kısmını arkalarına diğerlerini omuzlardan göğüsler üzerine getirmenin alışkanlık haline geldiği yazılır. Moskova'dan Pekin'e giden büyük cadde Trans-Baykalı eyaletinin tam ortasında olduğu için ticari önem arz ettiği dile getirilir:

"Çin'den gelen emtia: Çay, ipek ve pamuk olup Sibiry ihracatı ise kürkten ibarettir. İki devlet hududu üzerinde İrkutsk'a kadar gümrük hattı mevcut değildir. Bu da Trans-Baykalı için büyük bir imtiyazdır. Trans-Baykalı madence dahi fevkalade zengin bir kıtadır" (s.83).

On ikinci mektup Stretensk'ten yazılır. Burada tanıştığı vali ve eşi Fransızca bildiği için onlarla sohbet edebildiğini; vali ve eşinin bir Türk'ün seyahate çıkmasını şaşkınlıkla karşılayışları anlatılır. Bu durum Batı'nın Osmanlıya bakış açısını da özetler niteliktedir. :

"Burada tavsiyenamesini hamil olduğum vucuh-ı muteberandan bir zata gidip tavsiyenameyi takdim ettim. Fevkalade mahzuz oldu. Beni şehrin valisine takdim etti. Vali hazretleri dahi Fransızcaya aşina idi. Hele zevcesi pek güzel Fransızca biliyor, edebiyat-ı garbiyeye kâmilenağâh bulunuyor idi. Gerek

vali gerek madamıyla biraz tarz-ı seyahatimden bahis açtıktan sonra sözü İstanbul'a naklettiler. Bu adamlarda ümit etmediğimden ziyade bize karşı bir hiss-i teveccüh gördüm. Hele benim yani bir Türk'ün böyle bir seyahate çıkabilmesini düşündükçe madam bir türlü şaşmaktan kendini alamadı. Susup susup bunu söyledi" (s.86-87).

Blavşçinsk'ten yazılan on üçüncü mektupta Stretensk, diğerlerinden daha muntazam bina edilmiş büyük bir köye benzetilir. "Vapur ve gemiler ile şu şehirden başka bir vasıtaya hacet kalmadan Dersaadete" (s.90) geçmek mümkün olduğu için Kami'yi çok mutlu eder. Seyyahın şimdiye kadar geçtiği/gezdiği yerler onu genellikle huzursuz ederken bu mekân küçük olmasına rağmen ulaşım bakımından olgusal bağlamda geniş ve refah bir mekân haline gelir.

On dördüncü mektup Kabarovka'dan yazılır. Kami, gördüğü yerler arasında geniş caddeleriyle ve evleriyle burayı Sibirya'nın en güzel şehri olarak tanımlar. "İstanbul gibi ebniyeler ahşap ise de cümlesi muntazam ve tatlı renkli boyalar ile televvün eylemiştir ki bu hal hakikaten Sibirya'da nadirdir." (s.94) diyerek burayı över. Yerel halk ve yaşayışı hakkında bilgi verilir:

"Şehir dâhilinde gördüğüm Mançular Çinlilerden kolaylıkla tefrik olunuyorlar. Çehreleri daha dolgun, gözleri cüzi maildir (az çekiktir). Boyları da Çinlilerden uzunca ve kaviyyu-l bedeniyedirler (bedenleri sağlamdır). Erkekleri uzun bir cübbe, beyazımtırak bir şalvar Çin-kâri kunduralarlabis oluyorlar. Bellerinde bir ufak bıçak ile tütün kesesi ve kav çakmak merbut bulunuyor. Elde edebildiğim Manju kadınlarının fotoğraflarına nazaran bunlar dahi mavi elbise labis oluyorlar. Elbisenin kolları geniş ve kısadır. Saçlarını başlarının üzerine toplayıp bir nevi tarakla raptediyorlar ki mezkûr tarak dahi birçok çiçek ve kurdele gibi tezyinat ile mesturdur. Lakin Çinliler gibi küçük ayaklarını saklamak mecburiyetinde bulunmuyorlar" (s.95).

On beşinci mektupta Kabarovka adının 17.yüzyılda Amur Nehri'ni ilk defa geçerek bölgeye gelen Kazak serdarlarından Kabarof'dan aldığını belirtir. Buranın fiziki özelliklerinden bahseder:

"Kabarovka'nın haneleri nehirden 50 metre kadar yüksek bir tepelik üzerinde kaimdir. Bu tepeye 100 kademelik bir merdivenle çıktığım gibi gözümün önüne çıkan manzara-i latifenin temasına da doyamadım.

Her ne kadar cesim caddeler kürşad olunmuş ise de içlerinden ancak bir tanesinin etrafı haneler, dekakin, hükümet dairesi, posta ve telgraf şubeleri ile müzeyyendir. Yani Kabarovka kamilen memurin-i hükümet ve asakir tarafından ikamet olunur büyükçe bir köy hükmündedir. Mamafihi bir yandan ebniye ve ambar imalatından geri kalındığı yoktur" (s.99-100).

Şehrin etrafında geniş meralar bulunur. Yer taşsız, siyah toprakla kaplıdır. Çalılar, katırtırnağı gibi bitkiler yaklaşık bir metre boyunda olduğundan Kami, gezmeye çalıştığı merada ilerleyemez. Yolunu kaybetme korkusu yaşadığı için de çayırlıkta ilerleyemez; fakat güzel çiçekler toplar. Koruluktaki meşe, çam, ceviz, ihlamur, söğüt ağaçlarının büyüklüğü, gürlüğü ve güzelliği karşısında hayran kalır. Başkişinin doğa ile bütünleştiği bu mekân hem fiziksel hem de olgusal bağlamda açık ve geniş bir mekânı imler. Ancak otele döndüğünde bütün bu

güzelliklerin içinde ancak kıymetini bilmeden yaşayan “tembel mahlûk” olarak nitelendirdiği insanların çay içmek, uyumak ya da boş oturmaktan başka bir şey yapmamasını eleştirir. Bu insanlar tabiatın güzelliklerine kayıtsız kalan, geniş mekânlarda dar ve kısıtlı bir yaşam süren, kendilerini ruhsal ve psikolojik açıdan yok eden kişilerdir:

“Sibiryalıların atalet ve rehaveti derece-i harikuladedir. Yani, insanın şu batî (yavaş) adamları görüp de hafakana tutulmaması kabil değildir. Yalnız bir çay pişirmek ve semaver yakmak için tamam beş saat zaman sarf ediyorlar. Bir Sibiryalının başını kaldırmadan semaverin içindeki ateşi bir buçuk saat muttariden (durmadan) üflediğini re'yü'l-ayn (gözlerimle) gördüm” (s.102).

Kamen-Rybolov'dan yazılan on altıncı mektupta Amur Nehri üzerinde ilerlerken gördüğü bir kasaba hakkındaki düşüncelerini aktarır. “Şuraların köylüleri tıpkı Asya ahalisi gibidir. Para kazanmak için çalışmazlar. Ancak ihtiyaç-ı zaruriyetlerini def edecek kadar mahsul yetiştirmeye sa'î olurlar [çalışırlar]” (s.105). Kazak adı verilen bu köylülerin fazla ürün yetiştirerek satmayı düşünmediklerini, devletten aldıklarıyla yetindiklerini söyler (s.105). Amur Nehri üzerindeki vapur yolculuğunda nehrin kenarındaki yerleşim birimleri hakkında yorum yapan Kami, vapurun ve burada verilen yemeklerin pisliğinden şikâyet eder. Belirli bir hacme sahip olana vapurun kısıtlı imkânları ve özellikle yemeklerinin pisliği Baba Feyzi'yi yeni arayışlara yöneltir, oltasıyla balık tutmaya başlar:

“Bizim Baba Feyzi burada bir muzafferiyet daha yaptıçantasındaki balık oltasını vapurdan nehre koyuverdi. Yarım saat zarfında elli kadar âlâ iri balık tuttu. Sabah bütün vapur halkına fazlasını teberrüken tevzi edeceğiz” (s.105).

Kami, gözlerini Kazakların yaşadığı bölgeden Çin köylerinin ekili arazilerine çevirdiğinde “Çin sahili ahalisi[ni] daha gayretli, daha çalışkan” (s.106) bulur. Fakat vapurdan inip Çin köylerinden birindeki eve girdiğinde evin iki odasının arasında yanan, burayı hem ısıtan hem de aydınlatan ateşin dumanı arasında yere uzanıp afyon ve çubuk içen kişilere şaşırır. Evdeki insanlar Kami ve Baba Feyzi'nin yanlarına gitmelerinden dolayı herhangi bir tepki vermezler.

On yedinci mektup Vladivostok'tan yazılır. “Kamen-Rybolov kelimesinin Rusça ‘Haya Kayası’” (s.108) demek olduğunu belirten anlatıcı kaldıkları handa siyah ekmelekle ile sudan başka bir şey olmadığını söyler. Dolayısıyla burası da onlar için temel ihtiyaçlarını asgari oranda temin ettikleri yerdir.

Mektuplarda yer alan, sadece içinden geçilen ya da konaklama amacıyla bahsedilen Krodak (Grodok), Ural kasabası, Tula, Uropobeskaya ve kahvaltı için uğradıkları Oralapeskaya, ihracatı %70 oranında bakır olan maden bakımından zengin şehir Nijni Tacilsak, Kamışlof kasabası, Tora Vadisi, Tomsk, Üstiyak, Baryak, Sorgut, çok yağmurlu olduğu için anlatıcının orada bulunduğu sürece çok gezemediği önemli ticaret şehirlerinden biri olan Tomsk, Tomsk'ta kaldığı eski eşyaların bulunduğu, şiltesiz ve yorgansız Metidiskof Oteli, Krasnoyarsk'tan 136 vers uzakta bulunan Ribinski kasabası, Kayanska, Çin Seddi'nin eteğinde ve Pekin'den birkaç günlük uzaklıkta bulunan Kalgan, 3500 nüfuslu bir sancağın merkezi olan ve yedikleri ‘taymin’ isminde bir balığın lezzeti damaklarında kalan Vranka-Odinsk romanda hakkında fazla bilgi verilmeyen diğer fiziksel mekânlardır.

1.7. Şahıs Kadrosu

Doğu Asya'ya Seyahat romanı gezi ve mektup türlerini içerecek şekilde yazıldığı için şahıs kadrosu geniş değildir. Romanın hem gezgini hem anlatıcısı hem de başkışısı Seyyah Kami'dir. Yeni yerler görmenin insanın bilgi ve kültür düzeyini arttıracığını düşünen Kami'nin güzergâhı İstanbul'dan hareket ederek Doğu Asya'ya varmak, sonra da Büyük Okyanus'u geçip Batı Amerika'ya gitmek; Amerika'yı demir yolu ile geçerek aziz vatana dönmektir. Ancak yolculuk devam ederken roman biter. Eserde kendisi hakkında bilgi vermeyen Kami, Stretensk'ten yazdığı on ikinci mektubunda tanıştığı vali ve eşinin bir Türk'ün seyahate çıkmasını şaşkınlıkla karşılaşılarından bahseder. Buradan kendisinin diğer milletlerin bakış açısının dışında bir Türk profiline sahip olduğu anlaşılabilir.

Eserde yer alan diğer kişi Kami'nin yolculuğunda ona eşlik eden Bursalı Baba Feyzi'dir. Romanda Kami'nin yardımcısı olan ve norm karakter niteliği taşıyan Baba Feyzi gittikleri *"yerleri görmek için hiç merak etmez, yalnız ileride levazımı ihzar ile meşgul olur"* (s. 45), eşya taşır; sert ve ciddidir. Mekânlardaki maddi imkânsızlıklarından sadece yakınan Kami'nin aksine o, çözüm üreten, önceden tedbir alan ileri görüşlü ve yapıcı bir kimliktir:

"Handa siyah ekmek ile sudan başka bir şey yok! Yolumuz ancak bir gün imtidad edecek diye Baba Feyzi'ye çok yiyecek yüklenmemesini tembih ettiysem de yine koca Osmanlı'nın ihtiyadı elden bırakmaması sayesinde hiç olmazsa aç kalmadık" (s.109).

Romanda Kami ve "tek bir fikrin veya niteliğin sembolü" (Stevick 1988: 172) durumundaki Baba Feyzi'nin yolculuğunda karşılaştıkları kişiler eserin işleyişinde önemli rol oynamazlar. Kazan'dan kalkan vapurda bulunan, Sibirya'ya giden iki kaymakam, iki maden mühendisi, İrkosk altın madeni müdürü; sarhoş olup yaptığı gürültülerle kimseyi yatırmayan Alman Yahudi; gittikleri otellerdeki görevliler; vapurda yakınlaştığı Mösyö Mayer; May Oteli'ndeki Mayoviski adındaki Lehli; sokaklardaki insanlar eserde fon karakter özelliği taşıyan kişilerdir.

SONUÇ

Kurmaca bir dünyanın gerçeğimsi biçimde anlatıldığı edebi ürünler yazarın niyetine bağlı olarak farklı formlarda sunulur. Sanatkâr içeriğe bağlı olarak farklı anlatım biçimlerini bir arada da kullanabilir. Servet-i Fünun döneminde dergicilik faaliyetleri ile ilgilenen ve Türk edebiyatının Batılılaşmasına, yeni bir mecraya yönelmesine önemli katkılar sunan Ahmet İhsan Tokgöz *Doğu Asya'ya Seyahat* başlıklı eserinde gezi, mektup ve roman türlerini bütünleştirir.

Eserin künyesinin/adının, yazarının verildiği kısımda “Bir Türk seyyahın İstanbul’dan hareketle Maşrik-ı Aksa’ya vuku bulan seyahatinde olan müşahedatını hâvi mektuplardan müteşekkil latif bir seyahatnamedir” ibaresi bulunur. Bu ibare anlatının gerçek bir seyahatname olduğu izlenimi verse de ifade kısmındaki açıklamalar kurgu/roman olduğunu gösterir. Seyyah Kami’nin yolculuğunu konu edinen eser, bir seyahatin mektuplar aracılığıyla aktarımına dayalıdır. Mektup ve gezi yazısının gereği olarak metnin anlatıcısı I. tekil şahıstır. Olaylar, durumlar, düşünceler kahraman anlatıcının bakış açısından verilir. Ancak zaman zaman müdahil anlatıcının esere dâhil olduğu yerler vardır. Başkişi Seyyah Kami ve onu düşünsel boyutta tamamlayan norm karakter Baba Feyzi öykü zamanını içeren yaklaşık üç aylık sürede çoğunlukla memnun değildir. Dolayısıyla bilgi ve görgü seviyelerini arttırmak, yeni yerler görmek amacıyla çıktıkları yolculuk tinsel açıdan onları bunaltır. Bu süreçte kaldıkları mekânlar hem fiziksel hem de olgusal anlamda dar ve labirent nitelikler taşır. Gezi yazılarının önemli özelliklerinden biri gezilen yerlerin tarihi, sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi vermektir. *Doğu Asya'ya Seyahat*'te mekânlar çoğunlukla fiziksel özellikleri bakımından tanıtılır; halkın yaşayışı ve gelenekleri hakkında detaylı bilgi verilmez. Dolayısıyla iyi bir seyahatname özelliklerinin dışında kalan eser kişilerin yüzeysel işlenişi, anlatıcının muhatabının değişmesi bağlamında roman kurgusunda da zayıf yönleri sahiptir. Romanın başında yer alan ifade’de Kami’nin Uzak Doğu’ya yola çıktığını belirten anlatıcı sonunda bulunan İntiha kısmında Sibirya’dan Uzak Doğu’ya yolculuğun bir sonraki eserde anlatılacağını belirtir. Bu durum da eser bütünlüğünün bozulmasına sebep olur. İstanbul’a/başlangıç noktasına dönüşle tamamlanması gereken gezi menzile bile ulaşmadan yarım bırakılır.

KAYNAKÇA

- Ahmet İhsan (2017). *Doğu Asya'ya Seyahat (Asya-yı Şarki'ye Seyahat)*. haz. Abdulkadir Altın, Nazmi Eroğlu. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2012). *Nesir Türleri*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Eliuz, Ülkü (2014). "Orhan Kemal'in Romanlarında İsin-İçerik İlişkisi". *Bereketli Toprakların Yazarı Orhan Kemal Hece*, 205: 175-198.
- Kabaklı, Ahmet (1994). "Seyahat". *Türk Edebiyatı*, C.I, 499-503, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kefeli, Emel (2002). *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kılıçkaya, Derya (2008). *Ahmet İhsan ve Romanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kılıçkaya, Derya (2015). "Bir Mektup Roman Olarak 'İkinci Dünya'". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*", 15, 236-245.
- Korkmaz, Ramazan (2015). "Romanda Mekânın Poetiği". *Yazınsal Okumalar*, s. 77-99. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Stevick, Philip (1988). *Roman Teorisi*. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları
- Tekin, Mehmet (2006). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

